

Brussel, 14 november 2025
(OR. en)

15434/25

FREMP 336
JAI 1688
AG 183
POLGEN 203
DISINFO 102
HYBRID 148
AUDIO 113
EDUC 447
JEUN 237
CULT 129
COMPET 1162

BEGELEIDENDE NOTA

van:	de secretaris-generaal van de Europese Commissie, ondertekend door mevrouw Martine DEPREZ, directeur
ingekomen:	12 november 2025
aan:	mevrouw Thérèse BLANCHET, secretaris-generaal van de Raad van de Europese Unie
nr. Comdoc.:	COM(2025) 790 final
Betreft:	MEDEDELING VAN DE COMMISSIE AAN HET EUROPEES PARLEMENT, DE RAAD, HET EUROPEES ECONOMISCH EN SOCIAAL COMITÉ EN HET COMITÉ VAN DE REGIO'S EU-strategie voor het maatschappelijk middenveld

De delegaties vinden hierbij document COM(2025) 790 final.

Bijlage: COM(2025) 790 final

Brussel, 12.11.2025
COM(2025) 790 final

**MEDEDELING VAN DE COMMISSIE AAN HET EUROPEES PARLEMENT, DE
RAAD, HET EUROPEES ECONOMISCH EN SOCIAAL COMITÉ EN HET COMITÉ
VAN DE REGIO'S**

EU-strategie voor het maatschappelijk middenveld

1. INLEIDING

Een open civiele ruimte met een sterk maatschappelijk middenveld is een van de steunpilaren van onze democratieën. Het maatschappelijk middenveld speelt een essentiële rol in onze samenlevingen, door bij te dragen aan beleidsvorming, samen te werken met overheden bij de uitvoering van overheidsbeleid, sociale ondersteuning en diensten voor gemeenschappen aan te bieden, mensen bewust te maken van belangrijke maatschappelijke kwesties, en groepen in kwetsbare situaties te vertegenwoordigen. De bijdrage van het maatschappelijk middenveld is van cruciaal belang om de betrokkenheid en de democratische participatie van burgers te bevorderen en voor het voeren van inclusieve maatschappelijke discussies, onder meer door jongeren daar actief bij te betrekken. Het maatschappelijk middenveld is ook belangrijk voor de werking van democratische checks-and-balances, door te helpen bij het monitoren van beleid en besluitvormingsprocessen en door aan te dringen op transparantie en het afleggen van verantwoording.

Door werkzaam te zijn op lokaal, regionaal, nationaal en internationaal niveau — zowel binnen de EU als daarbuiten — draagt het maatschappelijk middenveld bij tot de **bevordering en bescherming van de waarden die zijn verankerd in artikel 2 van het Verdrag betreffende de Europese Unie (VEU) en in het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie (het Handvest)**. In de oprichtingsverdragen van de Europese Unie wordt de belangrijke rol van het maatschappelijk middenveld erkend en is bepaald dat de EU-instellingen met het maatschappelijk middenveld moeten samenwerken door middel van een open, transparante en regelmatige dialoog en hun werkzaamheden in zo groot mogelijke openheid moeten uitvoeren om de inclusieve en actieve participatie van het maatschappelijk middenveld te waarborgen¹.

Samenwerking met het maatschappelijk middenveld is een hoeksteen van de beleidsvorming van de EU. Verschillende instrumenten en processen op EU-niveau stellen het maatschappelijk middenveld in staat om standpunten naar voren te brengen en bij het ontwerp, de uitvoering, de monitoring en de evaluatie van EU-wetgeving en -beleid te worden betrokken, en de Commissie heeft op een groot aantal beleidsgebieden een gestructureerde dialoog met het maatschappelijk middenveld tot stand gebracht. Daarnaast verstrekken maatschappelijke organisaties advies en deskundigheid in deskundigengroepen van de Commissie en andere relevante fora. Ook het **Europees Economisch en Sociaal Comité (EESC)** vervult een belangrijke functie bij het laten horen van de stem van het maatschappelijk middenveld op Europees niveau.

De EU onderkent in toenemende mate dat **om deze stem doeltreffend te laten zijn**, overal in de EU een **faciliterende, veilige en ondersteunende omgeving** voor het maatschappelijk middenveld aanwezig moet zijn². Dit omvat **adequate bescherming** voor maatschappelijke organisaties en mensenrechtenverdedigers, die de civiele ruimte steeds kleiner zien worden en te maken krijgen met bedreigingen en aanvallen naar aanleiding van hun werk³. Voor een bloeiend maatschappelijk middenveld, en om ervoor te zorgen

¹Artikel 11 VEU; artikel 15, lid 1, VWEU.

²Zie de [strategie ter versterking van de toepassing van het Handvest van de Grondrechten in de EU van 2020](#) en het [jaarverslag over de toepassing van het EU-Handvest van de grondrechten 2022](#), het [verslag van het Europees Parlement van 2022 over de steeds beperktere ruimte voor het maatschappelijk middenveld in Europa](#), en de [conclusies van de Raad over de toepassing van het EU-Handvest van de grondrechten](#).

³Artikelen 11 en 12 van het Handvest.

dat maatschappelijke organisaties onafhankelijk kunnen opereren, is ook duurzame en transparante **financiële steun** van essentieel belang.

Voortbouwend op bestaande kaders en op de toezegging in de [politieke beleidslijnen voor 2024-2029](#) om de samenwerking met maatschappelijke organisaties te intensiveren en ervoor te zorgen dat zij in hun dagelijkse werkzaamheden worden ondersteund en beschermd, bevat de EU-strategie voor het maatschappelijk middenveld een reeks concrete maatregelen op zowel EU- als nationaal niveau, waaronder ook in het kader van het externe optreden van de EU. Deze acties zijn opgebouwd rond drie hoofddoelstellingen:

- **Versterken van een doeltreffende en betekenisvolle betrokkenheid van het maatschappelijk middenveld als partner in het openbaar bestuur**
- **Zorgen voor een open, veilige en faciliterende civiele ruimte door maatschappelijke organisaties te ondersteunen en te beschermen**
- **Ondersteunen van maatschappelijke organisaties met adequate, duurzame en transparante financiering**

De Commissie zal een **platform voor het maatschappelijk middenveld** oprichten, als gestructureerd kader voor haar regelmatige samenwerking met maatschappelijke organisaties op gebieden die relevant zijn voor de handhaving van de EU-waarden, met name met organisaties die actief zijn op het gebied van democratie, de rechtsstaat, gelijkheid en grondrechten, overeenkomstig de politieke beleidslijnen.

De strategie vormt tevens een gemeenschappelijk kader voor het aansturen en intensiveren van de samenwerking van de Commissie met maatschappelijke organisaties. Hoewel wordt erkend dat op elk beleidsgebied specifieke behoeften en mechanismen van toepassing kunnen zijn, heeft de strategie niet tot doel om deze te standaardiseren. In plaats daarvan bevat de strategie **een reeks leidende beginselen** die moeten dienen als een gedeeld kader voor het voeren van specifieke dialogen met het maatschappelijk middenveld in alle beleidssectoren, met een focus op belangrijke parameters voor dialoog zoals partnerschap, transparantie, vertegenwoordiging en verantwoordingsplicht. Deze beginselen houden ten volle rekening met en vormen een aanvulling op reeds bestaande institutionele mechanismen, met name via het EESC.

De strategie is gericht op het versterken van acties op zowel EU- als nationaal niveau, in nauwe samenwerking met de lidstaten en uitbreidingslanden⁴, om een bloeiende civiele ruimte voor het maatschappelijk middenveld te bevorderen en in stand te houden. De strategie is er tevens op gericht om een **grotere samenhang tussen de interne en externe activiteiten van de EU** op dit gebied te bevorderen. Om dit te bereiken, is samenwerking tussen de EU-instellingen en -organen, waaronder de Europese Dienst voor extern optreden (EDEO), het EESC en het Bureau van de Europese Unie voor de grondrechten (FRA), en met de lidstaten van cruciaal belang. Een coherente aanpak en nauwe samenwerking zullen bijdragen aan een gevoel van gedeelde verantwoordelijkheid, wat de samenleving als geheel ten goede zal komen door de democratische participatie, de weerbaarheid en het publieke vertrouwen te versterken. Deze strategie vormt een aanvulling op de acties van het **Europees schild voor de democratie**.

⁴Kandidaat-lidstaten en potentiële kandidaat-lidstaten zullen worden geïntegreerd in relevante acties en zullen op dezelfde wijze als de lidstaten worden betrokken bij de strategie. In de strategie wordt de civiele ruimte in de lidstaten en de uitbreidingslanden erkend als een continuüm en een gedeelde ruimte.

Bij het ontwerpen van de strategie heeft de Commissie input verzameld door middel van uitgebreide raadplegingen van een breed scala aan belanghebbenden⁵. De strategie is ook geïnspireerd op een [advies van het EESC](#), input van de lidstaten en uitwisselingen met het FRA, het Europees Parlement en het Europees Comité van de Regio's.

2. HET MAATSCHAPPELIJK MIDDENVELD ALS PARTNER IN HET OPENBAAR BESTUUR: VERSTERKING VAN EEN DOELTREFFENDE EN BETEKENISVOLLE BETROKKENHEID

Het maatschappelijk middenveld draagt bij tot een **doeltreffendere, inclusievere en representatievere beleidsvorming op EU-, nationaal en lokaal niveau**. Een betekenisvolle deelname van maatschappelijke organisaties aan het openbare leven, in het kader waarvan zij hun opvattingen via transparante processen kunnen inbrengen, is een belangrijk element van een robuust en inclusief beleidsvormingsproces.

Voor de toepassing van de strategie worden **maatschappelijke organisaties** in brede zin opgevat als alle **niet-statelijke, onafhankelijke, onpartijdige en geweldloze non-profitorganisaties** waarmee mensen gedeelde doelstellingen en idealen nastreven en verdedigen⁶. Maatschappelijke organisaties zijn zelfbesturende entiteiten die onafhankelijk zijn van de overheid en van zakelijke belangen en die informeel, semi-formeel of formeel kunnen zijn georganiseerd op basis van lidmaatschap, het nagestreefde doel of de beoogde dienstverlening⁷. Zij kunnen actief zijn op lokaal, regionaal, nationaal en internationaal niveau en kunnen worden gerund door vrijwilligers en/of betaald personeel.

Het begrip **mensenrechtenverdedigers** wordt doorgaans opgevat als individuen, groepen en maatschappelijke organisaties die universeel erkende mensenrechten en fundamentele vrijheden bevorderen en beschermen, waaronder de rechten van het kind⁸.

De focus van de strategie ligt op maatschappelijke organisaties en mensenrechtenverdedigers. Samenwerking met sociale partners (bv. vertegenwoordigers van werkgevers en werknemers) valt niet onder de strategie, vanwege hun specifieke status in het Unierecht, zoals vervat in artikel 154 VWEU.

In overeenstemming met de waarden van de EU bestrijkt **de strategie verantwoordingsplichtige, onafhankelijke en transparante maatschappelijke**

⁵Deze raadplegingen bestonden uit een enquête in het kader van de openbare raadpleging, een Eurobarometer-enquête en gerichte raadplegingsbijeenkomsten met maatschappelijke organisaties, donoren, internationale organisaties en nationale mensenrechteninstituten. De Commissie heeft maatschappelijke jongerenorganisaties geraadpleegd in het kader van de jongerentoets van de Commissie.

⁶Zie [Aanbeveling \(EU\) 2023/2836 van de Commissie](#) over het bevorderen van betrokkenheid en effectieve participatie van burgers en maatschappelijke organisaties bij processen voor de vorming van overheidsbeleid, de [richtsnoeren voor EU-ondersteuning van het maatschappelijk middenveld in de uitbreidingsregio 2021-2027](#) en de mededeling van de Commissie "[Aan de basis van democratie en duurzame ontwikkeling: het maatschappelijke engagement van Europa in de externe betrekkingen](#)". Het in deze strategie gebruikte begrip "maatschappelijke organisaties" is geen juridisch bindende definitie en er kunnen specifieke Unierechtelijke vereisten van toepassing zijn op de in deze mededeling bedoelde organisaties, zoals die van het [Financieel Reglement](#) van de EU.

⁷Voorbeelden zijn gemeenschapsorganisaties, religieuze organisaties, niet-gouvernementele organisaties (ngo's), charitatieve instellingen, stichtingen, jeugd- en sociale bewegingen, en coöperaties.

⁸In de strategie heeft de term "maatschappelijke organisaties" betrekking op zowel maatschappelijke organisaties als mensenrechtenverdedigers, maar zijn personen of groepen die geweld plegen of propageren, uitgesloten. Zie de punten 2 en 3 van de [EU-richtsnoeren inzake mensenrechtenverdedigers](#) en overweging 11 van de [richtlijn strategische rechtszaken tegen publieke participatie \(of "anti-SLAPP-richtlijn"\) van de EU](#).

organisaties die de verbintenis van de EU om de menselijke waardigheid, de fundamentele vrijheden, democratie, gelijkheid, de rechtsstaat en de grondrechten te eerbiedigen, onderschrijven en hun activiteiten in overeenstemming daarmee uitoefenen.

Europeanen zijn zich duidelijk bewust van de bijdragen die maatschappelijke organisaties leveren: van de respondenten op de [Eurobarometer-enquête van 2023](#) was 87 % van mening dat deze organisaties een belangrijke rol spelen bij de bevordering en bescherming van de democratie en andere EU-waarden, zoals de eerbiediging van de grondrechten, onder meer door een goed geïnformeerd en pluralistisch democratisch debat te bevorderen. Van de respondenten op de [Eurobarometer-enquête van 2025](#) verklaarde 42 % dat het aan de kaak stellen van corruptie het belangrijkste werkteerrein van het maatschappelijk middenveld is, gevolgd door het verdedigen van individuele rechten (41 %), het verlenen van diensten (39 %) en het monitoren van overheidsmaatregelen (28 %).

2.1. Versterken van de samenwerking en de dialoog met het maatschappelijk middenveld

Het maatschappelijk middenveld speelt een belangrijke rol door advies, ondersteuning en deskundigheid te verstrekken **voor de ontwikkeling en uitvoering van EU-wetgeving en -beleid** in een brede waaier aan sectoren, zoals landbouw, cohesiebeleid, cultuur, sociaal beleid, onderwijs en jeugdzaken, justitie en binnenlandse zaken, consumentenbescherming, mededingingsbeleid, media en digitaal beleid, migratie en asiel, onderzoek en innovatie, klimaat en milieu, mobiliteit, handel en duurzame ontwikkeling, humanitaire hulp en internationale samenwerking, en het uitbreidingsbeleid. In bredere zin draagt het maatschappelijk middenveld bij tot de bevordering en bescherming van de in het Handvest verankerde rechten⁹, het voorkomen en bestrijden van discriminatie, het bevorderen van actief burgerschap en het aanmoedigen van jongeren om deel te nemen aan democratische processen. Ook draagt het maatschappelijk middenveld bij aan het bevorderen van maatschappelijke paraatheid en weerbaarheid¹⁰. Maatschappelijke organisaties zijn belangrijke partners bij het monitoren van de uitvoering en de voortgang van de toetredingshervormingen en -onderhandelingen in het kader van de uitbreiding.

Verskillende mechanismen op EU-niveau stellen maatschappelijke organisaties in staat om gedurende de hele beleidsvormingscyclus op alle beleidsgebieden bijdragen te leveren, van de eerste voorbereidingsfasen van initiatieven tot en met de uitvoeringsfase. Zo fungeert het portaal “Geef uw mening” als contactpunt voor alle bijdragen aan wetgevingsvoorstellen, evaluaties, geschiktheidscontroles en mededelingen in het kader van openbare raadplegingen.

De Commissie maakt voor haar samenwerking met maatschappelijke organisaties gebruik van een breed scala aan **raadplegingsinstrumenten**. Naast de [instrumenten voor betere regelgeving](#) zijn dat formele dialoogstructuren, zoals **uitvoeringsdialogen, dialogen over jeugdbeleid, adviesraden, deskundigengroepen** en andere flexibele regelingen (bv. ad-hocfocusgroepen voor specifieke kwesties, of platforms en netwerken van belanghebbenden). Op nationaal niveau kunnen het gezamenlijk door de Commissie en het Comité van de Regio's beheerde [EU-netwerk van lokale raadsleden](#) en de [Europa Direct-centra](#) helpen om contact te leggen en banden aan te gaan met het maatschappelijk middenveld ter plaatse. De Commissie en de EU-delegaties hebben ook regelmatig contact met maatschappelijke organisaties in uitbreidingslanden en derde landen.

⁹Zie bijvoorbeeld het [jaarverslag over de toepassing van het EU-Handvest van de grondrechten 2022](#).

¹⁰[Gezamenlijke mededeling](#) over de strategie voor een paraatheidsunie.

Op verschillende beleidsgebieden is sprake van een **speciale dialoog met het maatschappelijk middenveld**. Zo wordt de gestructureerde dialoog tussen het maatschappelijk middenveld op het gebied van arbeid en sociaal beleid gewaarborgd via het [Europees Semester](#), en maatschappelijke organisaties zijn belangrijke partners bij de uitvoering van de [Europese pijler van sociale rechten](#). De dialogen met het maatschappelijk middenveld worden soms ook alleen gevoerd met specifieke, sectorale belanghebbenden, zoals organisaties die plattelandsgemeenschappen vertegenwoordigen, via het [plattelandspact](#) in het kader van de visie voor landbouw en voedsel, of de dialoog met religieuze en niet-confessionele groepen die is ingesteld krachtens artikel 17 VWEU. Het [Europees Platform handicap](#) ondersteunt de samenwerking met de lidstaten en het maatschappelijk middenveld bij de uitvoering van de [strategie inzake de rechten van personen met een handicap](#), en de [EU-site voor jongereninspraak](#) bevordert het recht van kinderen om te worden gehoord in besluitvormingsprocessen en ondersteunt het maatschappelijk middenveld bij het bevorderen van de betrokkenheid van kinderen¹¹.

Het platform voor het maatschappelijk middenveld, dat vanaf 2026 operationeel zal worden, zal de **dialoog over EU-waarden** versterken. Het platform zal een **gestructureerd kader voor een regelmatige dialoog** over de bescherming en bevordering van EU-waarden vormen, zal de betrokkenheid van het maatschappelijk middenveld bij de eerbiediging van de grondrechten, democratie, gelijkheid en de rechtsstaat stroomlijnen en versterken, en zal een ruimte bieden waar maatschappelijke organisaties die op deze gebieden actief zijn, uitdagingen kunnen aanpakken¹². Het platform zal uitwisselingen over de doelstellingen van de strategie faciliteren om de betrokkenheid, ondersteuning en bescherming van het maatschappelijk middenveld te versterken, evenals over financiering, en zal tijdige en betekenisvolle input voor beleidsontwikkeling mogelijk maken.

Om de zichtbaarheid en toegankelijkheid van informatie te vergroten en de betrokkenheid voor maatschappelijke organisaties te vergemakkelijken, zal de Commissie **een website** voor het platform voor het maatschappelijk middenveld opzetten, waar zij informatie over het werk van het platform en over dialogen van de Commissie met het maatschappelijk middenveld op andere beleidsgebieden zal publiceren. Op deze website zullen organisaties gemakkelijk informatie, datums, voorwaarden voor deelname en mogelijkheden voor het tonen van belangstelling in deelname aan verschillende dialogen kunnen vinden.

Als onderdeel van het platform zal de Commissie samen met het EESC een **jaarlijkse top** organiseren om synergieën tussen lopende dialogen te ontwikkelen en strategische prioriteiten te bespreken.

Het platform zal een wendbare en aanpasbare structuur hebben om te kunnen inspelen op veranderende behoeften en prioriteiten. Bij het ontwikkelen van de werking van het platform zal de Commissie gebruikmaken van bestaande beste praktijken binnen de

¹¹Andere voorbeelden zijn [het Nieuw Europees Bauhaus](#), het Raadgevend Comité voor gelijke kansen voor mannen en vrouwen, [de EU-groep van belanghebbenden bij jeugdzaken](#), [het EU-platform van het maatschappelijk middenveld ter bestrijding van mensenhandel](#), [de deskundigengroep van de Commissie voor de standpunten van migranten op het gebied van migratie, asiel en integratie](#), [het Drugsforum van het maatschappelijk middenveld](#), [het EU-ngo-mensenrechtenforum](#), [de dialoog tussen DG Handel en het maatschappelijk middenveld](#), [het forum voor het maatschappelijk middenveld inzake racismebestrijding](#), [het EU-platform voor de rechten van slachtoffers](#), [het EU-platform voor integratie van de Roma](#) en de [adviesgroep Consumentenbeleid](#).

¹²Zie voor recente gegevens bijvoorbeeld [Bureau van de Europese Unie voor de grondrechten \(FRA\)](#), “[Protecting civil society — Update 2023](#)”, [FRA, raadpleging over de civiele ruimte 2024 — voornaamste bevindingen](#), en het [samenvattend feitenverslag](#) over het initiatief voor een EU-strategie voor het maatschappelijk middenveld.

Commissie en van de deskundigheid van relevante belanghebbenden, met name het EESC en het [Platform voor de grondrechten](#) van het FRA. In de loop van de tijd kan het platform mogelijk worden uitgebreid naar andere beleidsgebieden.

2.2 Leidende beginselen voor een doeltreffende en betekenisvolle dialoog met het maatschappelijk middenveld

Raadplegingen van belanghebbenden hebben aangetoond dat er weliswaar een groot aantal participatiestructuren bestaan, maar dat **de consistentie daartussen zou moeten worden vergroot**. In het besef dat dialoog, om doeltreffend en betekenisvol te zijn, altijd moet worden afgestemd op specifieke doelstellingen en sectorspecifieke behoeften, worden in de strategie **tien leidende beginselen voor dialogen tussen de Commissie en het maatschappelijk middenveld**¹³ voorgesteld.

Deze leidende beginselen zijn bedoeld als een gedeeld kader voor het uitvoeren van speciale mechanismen voor de dialoog met maatschappelijke organisaties in alle beleidssectoren en zijn van toepassing op zowel de Commissie als maatschappelijke organisaties. Belangrijk is dat maatschappelijke organisaties er zelf voor zorgdragen dat hun eigen praktijken en structuren **transparant, verantwoord en in overeenstemming met EU-waarden** zijn, zodat hun inbreng in die dialogen toetsbaar is, gebaseerd op gemeenschappelijke normen, en de rollen van de EU-instellingen en de richtsnoeren voor het ontvangen van financiering respecteert¹⁴. Deze beginselen zijn ontwikkeld op basis van in diverse raadplegingen ontvangen input, EU-beleidsdocumenten en -aanbevelingen, bestaande beste praktijken in de EU, en normen en praktijken die op internationaal niveau zijn ontwikkeld¹⁵.

¹³Deze beginselen moeten de mechanismen voor dialoog met maatschappelijke organisaties sturen, onder erkenning dat er ook veel andere vormen van betrokkenheid bestaan, zoals Europese burgerinitiatieven, openbare raadplegingen, open innovatie, burgerwetenschap of representatieve overlegprocessen.

¹⁴Zie de door de Commissie gepubliceerde [richtsnoeren](#).

¹⁵[Samenvattend feitenverslag](#), Aanbeveling (EU) 2023/2836 van de Commissie, Advies SOC/840-EESC-2025 van het EESC, [routekaart van de secretaris-generaal van de Raad van Europa](#) voor de dialoog van de Raad van Europa met het maatschappelijk middenveld 2024-2027, SG/Inf(2023)28, [gedragscode](#) voor burgerparticipatie in het besluitvormingsproces van de Conferentie van internationale niet-gouvernementele organisaties van de Raad van Europa, [participatie- en cocreatienormen van het Open Government Partnership](#) en [Working Paper on Public Governance No. 81 van de OESO](#).

Tien leidende beginselen voor de dialoog met het maatschappelijk middenveld

- 1) **Partnerschap**: Samenwerking moet ruimte bieden voor de proactieve bijdrage van het maatschappelijk middenveld als partner bij het vormgeven van de dialoog, het vaststellen van prioriteiten en agenda's, het bepalen van doelstellingen en het evalueren van uitkomsten.
- 2) **Alomvattendheid**: Het maatschappelijk middenveld moet worden betrokken bij verschillende fasen van de beleidsvorming.
- 3) **Voorspelbaarheid en regelmatigheid**: De dialoog moet onderdeel zijn van een voorspelbaar en regelmatig proces, met passende tijdslimieten voor het indienen van bijdragen.
- 4) **Transparantie**: Er moet worden gezorgd voor duidelijke communicatie over procedures, doelstellingen, tijdschema's en participatiecriteria, in combinatie met tijdige en adequate toegang tot toepasselijke documenten overeenkomstig de toepasselijke wettelijke vereisten.
- 5) **Vertegenwoordiging**: De selectie van deelnemers moet zijn gebaseerd op de onafhankelijkheid, legitimiteit, representativiteit en expertise van de organisaties, evenals op hun naleving van EU-waarden.
- 6) **Inclusiviteit**: Gestreefd moeten worden naar een voldoende breed spectrum aan deelnemende organisaties, dat een sectoraal en geografisch evenwicht weerspiegelt en waarin ook organisaties die ondervertegenwoordigde, gemarginaliseerde of kwetsbare groepen vertegenwoordigen, naar behoren worden gehoord.
- 7) **Toegankelijkheid**: Om toegankelijkheidsbarrières weg te nemen en volledige en gelijke participatie mogelijk te maken, moeten dialogen, ongeacht of deze online of offline plaatsvinden, worden ontworpen en uitgevoerd met passende technologische hulpmiddelen.
- 8) **Verantwoording**: Feedback over de wijze waarop de dialoog bijdraagt tot beleidsontwikkelingen, moet wederzijdse verantwoordelijkheid en onderling vertrouwen bevorderen.
- 9) **Middelen**: Waar van toepassing moet financiële of logistieke ondersteuning voor participatie beschikbaar worden gesteld, uitgaande van de behoeften van de basis- en gemeenschapsorganisaties, om ervoor te zorgen dat deze niet worden uitgesloten als gevolg van de beperktheid van hun middelen.
- 10) **Veiligheid**: Om ervoor te zorgen dat organisaties veilig kunnen deelnemen aan een dialoog, moeten waarborgen worden ingebouwd, bijvoorbeeld in de vorm van passende maatregelen om persoonsgegevens en de vertrouwelijkheid te beschermen.

Deze beginselen weerspiegelen de kernparameters voor maatschappelijke betrokkenheid zoals uiteengezet in de [Aanbeveling \(EU\) 2023/2836 van de Commissie](#), waarin lidstaten ook worden opgeroepen om burgers en maatschappelijke organisaties meer mogelijkheden te bieden om effectief te participeren in processen voor de vorming van overheidsbeleid op lokaal, regionaal en nationaal niveau. In reactie op de aanbeveling hebben verschillende lidstaten stappen ondernomen om de uitvoering ervan te waarborgen, onder meer door het opzetten van nieuwe institutionele kaders en platforms voor dialoog met het maatschappelijk middenveld, het opstellen van richtsnoeren voor raadplegingen tijdens het besluitvormingsproces, het organiseren van regelmatige contacten met het

maatschappelijk middenveld op diverse beleidsgebieden en het systematischer waarborgen van deelname van het maatschappelijk middenveld aan raadplegingsprocessen¹⁶.

Er is belangrijke vooruitgang geboekt, maar maatschappelijke organisaties maken nog steeds melding van bepaalde tekortkomingen, en bijna twee jaar na de vaststelling van deze aanbeveling is er behoefte aan **meer gegevens** over en verdere **follow-up** op het gebied van de uitvoering van de aanbeveling. De Commissie zal daarom verdere ondersteuning geven aan **capaciteitsopbouw op nationaal niveau** voor de uitvoering van de aanbeveling alsook uitwisselingen met lidstaten organiseren, in samenwerking met het EESC en het FRA. Daarbij zal de focus liggen op versterking van de betrokkenheid, ondersteuning en bescherming van het maatschappelijk middenveld op nationaal niveau.

De Commissie is ook voornemens om haar samenwerking met het maatschappelijk middenveld via verschillende platforms en initiatieven te intensiveren. De Commissie zal jongeren en organisaties betrekken bij diverse jongerenfora, de deelname van het maatschappelijk middenveld aan debatten op het platform voor burgerparticipatie stimuleren en het maatschappelijk middenveld in verbinding brengen met de input van burgers in de Europese burgerpanels om het EU-beleid mede vorm te geven.

Het maatschappelijk middenveld is een essentiële actor in de uitbreidingsagenda. Voor landen die lid van de EU willen worden, is een sterk maatschappelijk middenveld van cruciaal belang voor het uitbreidingsproces. Het maatschappelijk middenveld kan bijdragen aan een beter begrip van burgers voor de hervormingen die nodig zijn om aan de voorwaarden voor toetreding te voldoen. Om de deelname van het maatschappelijk middenveld aan deze processen te versterken, zal de Commissie sturing geven aan de werkzaamheden om de raadpleging van maatschappelijke organisaties op nationaal niveau te institutionaliseren en te standaardiseren in het kader van de voorbereiding van bijeenkomsten van relevante organen uit hoofde van de associatieovereenkomsten en de follow-up en monitoring daarvan.

De Commissie zal:

- Een platform voor het maatschappelijk middenveld oprichten om haar samenwerking met maatschappelijke organisaties bij het bevorderen en beschermen van EU-waarden te versterken, met de mogelijkheid om de samenwerking in de loop van de tijd uit te breiden naar andere beleidsgebieden.
- Samen met het EESC een jaarlijkse top van het platform voor het maatschappelijk middenveld organiseren.
- De toepassing van de tien leidende beginselen voor dialogen met het maatschappelijk middenveld bevorderen.
- Het gesprek met het maatschappelijk middenveld voeren via de jongerenadviesraad van de voorzitter van de Commissie, de EU-groep van belanghebbenden bij jeugdzaken, de EU-jeugdialoog en de jongerenbeleidsdialoog, en de deelname van het maatschappelijk middenveld aan de op het platform voor burgerparticipatie geëntameerde debatten bevorderen.

¹⁶Zo zijn in Tsjechië, Denemarken, Duitsland, Ierland, Frankrijk, Portugal, Letland en Finland verschillende adviesorganen (voor bijvoorbeeld kinderrechten, rechten van ouderen, rechten van nationale minderheden, lhbtq+-gelijkheid) opgericht waarin ook maatschappelijke organisaties zitting hebben.

- Het maatschappelijk middenveld inschakelen rond Europese burgerpanels als een manier om een brug tussen maatschappelijke organisaties en burgers te slaan bij het vormgeven van EU-beleid.
- Nationale capaciteitsopbouw ondersteunen en uitwisselingen met lidstaten inzake de Aanbeveling (EU) 2023/2836 van de Commissie over participatie van het maatschappelijk middenveld organiseren, in samenwerking met relevante actoren, waaronder het EESC en het FRA.
- De raadpleging van maatschappelijke organisaties op nationaal niveau institutionaliseren en standaardiseren in het kader van de voorbereiding van bijeenkomsten van relevante organen uit hoofde van de associatieovereenkomsten en de follow-up en monitoring daarvan.

De lidstaten worden verzocht om:

- De mechanismen en het beleid te versterken voor het bij de beleidsvorming betrekken van het maatschappelijk middenveld volgens de in de strategie vastgestelde beginselen, onder andere door verdere stappen te nemen om volledige uitvoering aan Aanbeveling (EU) 2023/2836 van de Commissie te geven wat betreft de effectieve participatie van maatschappelijke organisaties.

3. ONDERSTEUNING EN BESCHERMING: ZORGEN VOOR EEN OPEN, VEILIGE EN FACILITERENDE CIVIELE RUIMTE

Een bloeiende civiele ruimte¹⁷ vereist een **ondersteunend wettelijk, administratief en regelgevingsklimaat**, waarin maatschappelijke organisaties worden ondersteund, serieus worden genomen, worden beschermd en vrij kunnen opereren. Volgens een [Eurobarometer-enquête van 2024](#) over de rechtsstaat vindt 86 % van de Europeanen het belangrijk dat media en maatschappelijke organisaties in de lidstaten vrij en zonder druk hun activiteiten kunnen uitoefenen. Het in stand houden van die vrije en stimulerende omgeving vereist **monitoring en doeltreffende responsen** in geval van dreigingen of aanvallen.

Steun voor een sterk maatschappelijk middenveld blijft een centraal punt in het werk van de Commissie op alle beleidsgebieden — een toewijding die tot uitdrukking is gebracht in diverse strategieën en beleidsdocumenten¹⁸. In het [jaarverslag over de toepassing van het EU-Handvest van de grondrechten 2022](#) lag de focus op de civiele ruimte, het in kaart brengen van bestaande maatregelen en het identificeren van hiaten en verbeterpunten, en het verslag werd aangevuld door conclusies van de Raad over dit onderwerp¹⁹.

¹⁷Het begrip “civiele ruimte” is in de VN-leidraad inzake bescherming en bevordering van de ruimte voor het maatschappelijk middenveld gedefinieerd als de omgeving die mensen en groepen — actoren van het maatschappelijke middenveld — de kans biedt om op zinvolle wijze deel te nemen aan het politieke, economische, sociale en culturele leven van hun samenleving ([Guidance Note on Protection and Promotion of Civic Space](#)) en door de OESO als de juridische, institutionele, praktische en beleidsvoorwaarden die niet-gouvernementele actoren nodig hebben om toegang tot informatie te krijgen en zich te uiten, zich te verenigen, zich te organiseren en deel te nemen aan het openbare leven (OESO, [The Protection and Promotion of Civic Space](#)).

¹⁸Zie de [strategie ter versterking van de toepassing van het Handvest van de Grondrechten in de EU van 2020](#), het [Actieplan voor Europese democratie van 2020](#), en specifieke voorbeelden zoals de [strategieën voor een Unie van gelijkheid](#), het [Nieuw Europees Bauhaus](#) en de [consumentenagenda 2025-2030](#).

¹⁹[Conclusies van de Raad over de toepassing van het EU-Handvest van de grondrechten](#).

Om de ruimte voor het maatschappelijk middenveld veilig te stellen, zijn verschillende maatregelen voorgesteld. Zo hebben het [Actieplan voor de sociale economie](#) en de [aanbeveling van de Raad over de ontwikkeling van voorwaarden voor een kader voor de sociale economie](#) tot doel om, door systemische belemmeringen voor grensoverschrijdende samenwerking tussen maatschappelijke organisaties weg te nemen, de capaciteit, de zichtbaarheid en de impact in de sociale economie van maatschappelijke organisaties te vergroten en daarmee hun positie te versterken. De Commissie heeft ook concrete stappen ondernomen om een meer ondersteunende omgeving voor het maatschappelijk middenveld te creëren, waaronder maatregelen om billijke belastingheffing voor charitatieve organisaties en de toegang ervan tot financiële diensten te waarborgen. Zo zijn in het kader van de recentelijk vastgestelde [verordening tot voorkoming van witwassen](#) maatregelen ingevoerd om ervoor te zorgen dat banken niet kunnen weigeren om bepaalde financiële diensten, zoals het openen van een bankrekening, te verlenen aan maatschappelijke organisaties alleen omdat zij actief zijn in landen met een hoog risico op witwassen²⁰.

3.1. Belemmeringen en bedreigingen begrijpen: monitoren van de civiele ruimte

Belanghebbenden maken melding van maatregelen die de **omgeving kleiner maken** waarin maatschappelijke organisaties en mensenrechtenverdedigers opereren²¹. Deze kunnen bestaan uit onevenredige en belastende registratievereisten, oneerlijke fiscale of financiële rapportageregels, gebrekkige toegang tot financiering, onredelijke obstakels voor het ontvangen van financiële diensten en wettelijke vereisten die grensoverschrijdende activiteiten aan banden leggen.

Sommige maatschappelijke organisaties melden ook dat zij steeds vaker worden geconfronteerd met **dreigingen en aanvallen**, waaronder aanvallen op hun personeel of locaties, laster- en desinformatiecampagnes, of strategische rechtszaken tegen publieke participatie (“SLAPP’s”). Daarnaast worden onrechtmatige pogingen om verenigingen te ontbinden, de ontmanteling van dialoogstructuren, het discretionair bevriezen, schrappen of terugschroeven van financiering, dan wel illegale surveillancemaatregelen door het maatschappelijk middenveld als punten van zorg genoemd. Transnationale repressie vanuit derde landen is een toenemend verschijnsel dat vooral mensenrechtenverdedigers treft²². Het grensoverschrijdende karakter van zulke repressie vormt een aanzienlijk obstakel voor het indienen van klachten, het zoeken van bescherming of het nastreven van gerechtigheid door de betrokken mensenrechtenverdedigers. In dit verband ondervinden zij vaak specifieke moeilijkheden bij het verkrijgen van reisdocumenten en visa²³ en stuiten zij vaak op administratieve obstakels en vertragingen.

Dit kan een **domino-effect** hebben, waardoor maatschappelijke organisaties hun betrokkenheid beperken en worden ontmoedigd om hun rol ten volle uit te oefenen. Bovendien worden maatschappelijke organisaties die actief zijn op het gebied van democratie, de rechtsstaat en grondrechten of die opkomen voor groepen die

²⁰Artikel 21, lid 3, en overweging 53 van [Verordening \(EU\) 2024/1624](#).

²¹[Raadpleging over de civiele ruimte door het FRA 2024 — voornaamste bevindingen](#); [samenvattend feitenverslag](#) over het initiatief voor een EU-strategie voor het maatschappelijk middenveld.

²²De term “transnationale repressie” staat voor een bepaald type politieke repressie door een staat buiten haar grenzen; zie bijvoorbeeld de [briefing van het Bureau van de Hoge Commissaris van de VN voor de mensenrechten over transnationale repressie](#).

²³Zie bijvoorbeeld de [Visumcodehandleiding](#), waarin specifieke richtsnoeren voor mensenrechtenverdedigers zijn opgenomen.

ondervertegenwoordigd, gemarginaliseerd en kwetsbaar zijn, daar onevenredig hard door geraakt²⁴. Het aanpakken van deze uitdagingen vereist een coherente en allesomvattende aanpak door de EU en de lidstaten.

Doeltreffende **monitoring van de ruimte voor het maatschappelijk middenveld** is essentieel om maatschappelijke organisaties te ondersteunen en te beschermen bij hun werk. Een duidelijke identificatie van risico's en dreigingen kan leiden tot concrete vervolgacties door actoren die ondersteuning kunnen bieden — zowel **preventief** (als respons op vroegtijdige waarschuwingssignalen) als **reactief** (bij daadwerkelijke dreigingen of aanvallen). Dergelijke maatregelen kunnen bestaan uit publieke verklaringen waarin schadelijke ontwikkelingen worden veroordeeld en steun wordt betuigd aan het werk van maatschappelijke organisaties, dan wel uit de verstrekking van financiering voor psychosociale ondersteuning, juridisch advies en noodfinanciering.

De Commissie heeft eigen monitoring- en beoordelingsinstrumenten ontwikkeld die ook aspecten van de ruimte voor het maatschappelijk middenveld beschouwen. In het kader van het [rechtsstaatverslag](#) monitort de Commissie de ontwikkelingen in alle lidstaten en enkele uitbreidingslanden, waarbij zowel positieve als negatieve ontwikkelingen aan de orde worden gesteld en specifieke aanbevelingen worden gedaan. Voor uitbreidingslanden wordt deze informatie ook gemonitord als onderdeel van het jaarlijkse uitbreidingspakket²⁵.

In het kader van haar eigen betrokkenheid bij het maatschappelijk middenveld ontvangt de Commissie ook ad-hocinformatie over de uitdagingen waarmee maatschappelijke organisaties te maken krijgen. Daarnaast verleent de Commissie financiële programmasteun aan verschillende projecten die worden geleid door consortia van maatschappelijke organisaties die de civiele ruimte monitoren, zowel binnen als buiten de EU²⁶.

Voorts maakt de Commissie gebruik van monitoringactiviteiten die worden uitgevoerd door andere actoren, waaronder nationale mensenrechteninstellingen en internationale organisaties²⁷. Het FRA speelt een cruciale rol op dit gebied door [verslagen over de ruimte voor het maatschappelijk middenveld te publiceren](#), veelbelovende praktijken te belichten, uitwisselingen tussen internationale en nationale actoren te ondersteunen en aanbevelingen op dit gebied te doen.

3.2. Responsen op EU-niveau

Diverse EU-wetgeving draagt rechtstreeks bij tot de bescherming van maatschappelijke organisaties binnen de EU. Zo bieden de [richtlijn strategische rechtszaken tegen publieke participatie](#) en de [aanbeveling](#) procedurele waarborgen om personen die actief zijn op het

²⁴Zie bijvoorbeeld [Resolutie 2021/2103\(INI\)](#) van het Europees Parlement en [FRA, Protecting civil society — Update 2023](#).

²⁵Zie het [EU-uitbreidingspakket](#), dat betrekking heeft op Albanië, Bosnië en Herzegovina, Kosovo, Montenegro, Noord-Macedonië, Servië, Georgië, de Republiek Moldavië, Oekraïne en Turkije.

²⁶Zie bijvoorbeeld: het [MACS-project](#) (Monitoring Action for Civic Space), het [jaarverslag over de stand van zaken bij de uitvoering van de richtsnoeren inzake EU-steun aan het maatschappelijk middenveld in de uitbreidingsregio](#), de [CSO Meter](#) en het [EU-systeem voor een stimulerende omgeving voor het maatschappelijk middenveld](#).

²⁷Zie bijvoorbeeld de [databank voor de situatie van de rechtsstaat in Europa](#) die wordt bijgehouden door het Europees netwerk van nationale mensenrechteninstellingen, de wereldwijde monitoring door [Civicus](#), het [verslag van 2024 van het Bureau van de Hoge Commissaris van de VN voor de mensenrechten over de ruimte voor het maatschappelijk middenveld](#), het [onafhankelijke verslagleggingsmechanisme](#) van het Open Government Partnership, en het [platform voor de veiligheid van journalisten van de Raad van Europa](#).

gebied van publieke participatie, waaronder maatschappelijke organisaties, te beschermen tegen duidelijk ongegronde claims of onrechtmatige gerechtelijke procedures. Ter ondersteuning van de uitvoering zal de Commissie steun verlenen voor **opleidingen voor rechtsbeoefenaars** op het gebied van strategische rechtszaken tegen publieke participatie, in het bijzonder gericht op maatschappelijke organisaties, en op het gebied van procederen op grond van het Handvest, met name met betrekking tot de vrijheid van vereniging, de vrijheid van meningsuiting en de vrijheid van vergadering.

De Commissie ondersteunt in dit verband verschillende beschermingsmaatregelen die worden uitgevoerd in het kader van door maatschappelijke organisaties geleide initiatieven. Een belangrijke door de EU gefinancierde maatregel uit hoofde van het [programma “Burgers, gelijkheid, rechten en waarden” \(CERV\)](#) is het gebruik van **financiële steun aan derden**, waardoor maatschappelijke organisaties die EU-middelen ontvangen, kunnen optreden als tussenpersonen, capaciteit kunnen opbouwen en middelen kunnen doorleiden naar kleinere of basisorganisaties, inclusief organisaties die mogelijk op urgente, onverwachte of noodsituaties moeten reageren. De EU heeft recentelijk ook opgeroepen om het Europees netwerk van factcheckers te versterken, met inbegrip van een beschermingsregeling tegen intimidatie, waarbij wordt erkend dat de factcheckgemeenschap steeds vaker wordt aangevallen, wordt beschuldigd van censuur en het voorwerp van intimidatie is.

In het kader van **uitbreiding en toetreding** blijft het bevorderen van een stimulerende omgeving en het waarborgen van een sterkere, betekenisvollere rol voor maatschappelijke organisaties essentieel. Bij het beoordelen van het functioneren van democratische instituties wordt ook de omgeving waarin maatschappelijke organisaties moeten opereren, onderzocht. De invoering van de [herziene uitbreidingsmethodologie](#) in 2020 heeft onderstreept dat alle essentiële hervormingen in de uitbreidingslanden volledig transparant en inclusief moeten worden uitgevoerd en dat belanghebbenden daarbij moeten worden betrokken. Volgens deze herziene methodologie moeten kandidaat-lidstaten een routekaart voor het functioneren van democratische instituties opstellen, met specifieke acties om een voor het maatschappelijk middenveld stimulerende omgeving te versterken.

3.3. Bescherming van de civiele ruimte op nationaal niveau

De lidstaten spelen een cruciale rol bij het tot stand brengen en beschermen van een civiele ruimte op nationaal, lokaal en basisniveau, en zijn vaak de eersten die concrete steun verlenen aan maatschappelijke organisaties die risico lopen. Samenwerking met de lidstaten om overal in de EU een veilige, ondersteunende en stimulerende omgeving voor maatschappelijke organisaties te bevorderen, is daarom een belangrijke prioriteit voor de Commissie.

In Aanbeveling (EU) 2023/2836 van de Commissie worden de lidstaten opgeroepen om de ontwikkelingen in de ruimte voor het maatschappelijk middenveld te monitoren aan de hand van duidelijke indicatoren en verslagleggingskaders. Ook worden de lidstaten aangemoedigd om samenwerking en coördinatie tussen alle relevante belanghebbenden te bevorderen, de toegang tot speciale procedures of kanalen voor het melden van bedreigingen en aanvallen te vergemakkelijken en de omgeving waarin maatschappelijke organisaties werken, systematisch te documenteren en te analyseren. Verschillende lidstaten hebben gevolg gegeven aan de aanbeveling van de Commissie door het treffen van **maatregelen om de civiele ruimte op nationaal niveau te versterken**. Die maatregelen omvatten het opzetten van speciale nationale strategieën om de samenwerking op het gebied van burgerparticipatie tussen burgers, maatschappelijke organisaties en lokale autoriteiten te intensiveren. Sommige lidstaten zijn projecten gestart om de

administratieve lasten bij het uitoefenen van het recht van vergadering en het recht van vereniging te verminderen, of hebben specifieke fiscale en andere stimulansen ingevoerd om de financiering van maatschappelijke organisaties te vergemakkelijken²⁸.

Verscheidende lidstaten hebben ook **maatregelen voor de bescherming van maatschappelijke organisaties** ingevoerd, onder meer via het algemene stelsel van beschikbare rechtsmiddelen in het nationale bestuursrecht, burgerlijk recht en strafrecht. Sommige lidstaten hebben **speciale counselingdiensten** opgezet of ondersteunen deze, met een specifieke focus op haat en discriminatie op internet²⁹. Nationale onafhankelijke organen en instellingen — met name nationale mensenrechteninstututen, gelijkheidsorganen en ombudsmannen — kunnen een cruciale rol spelen bij de bescherming van maatschappelijke organisaties op nationaal niveau, door hun stem te versterken, het publieke bewustzijn te vergroten en capaciteitsopbouwinspanningen te ondersteunen. Deze acties zijn **een duidelijke investering** in het waarborgen van een stimulerende omgeving voor het maatschappelijk middenveld en het bieden van reacties wanneer deze risico lopen.

3.4. Versterken van de ondersteuning en bescherming

Hoewel er belangrijke vooruitgang is geboekt op zowel EU- als nationaal niveau, pleiten belanghebbenden voor een meer gecoördineerde aanpak van de bescherming van maatschappelijke organisaties, en is er krachtigere en meer gecoördineerde actie nodig op lidstaat-, EU- en internationaal niveau om ontwikkelingen die maatschappelijke organisaties raken, te monitoren, om preventieve maatregelen in te voeren als reactie op vroegtijdige waarschuwingssignalen van een krimpemde civiele ruimte en om maatschappelijke organisaties te beschermen tegen dreigingen en aanvallen. Daartoe, en om bestaande monitoringinitiatieven op lokaal, nationaal, EU- en internationaal niveau in kaart te brengen, zal de Commissie in samenwerking met het FRA een **onlinekennishub voor de civiele ruimte** opzetten. Deze hub zal de toegang tot bestaande monitoring- en beschermingsprojecten, -instrumenten en -activiteiten faciliteren, met inbegrip van beschikbare beschermingsmaatregelen.

Door informatie te consolideren, zal de hub helpen om trends en hiaten in het monitoren van de civiele ruimte te identificeren en relevante acties te ontwikkelen om deze aan te pakken. Op basis hiervan **zouden verdere beschermingsmaatregelen kunnen worden onderzocht**, zoals dringende hulp aan bedreigde organisaties, coördinatie van beschikbare beschermingsmaatregelen in lidstaten en opleiding en ondersteuning op het gebied van administratieve, juridische en logistieke regelingen. Op empirisch bewijs gebaseerde kennis van de situatie ter plaatse is cruciaal voor het geven van een adequate respons op de specifieke behoeften van maatschappelijke organisaties en mensenrechtenverdedigers.

²⁸Zie bijvoorbeeld de nationale [strategie](#) voor samenwerking tussen overheidsinstanties en ngo's zonder winstoogmerk 2021-2030 van Tsjechië en de Tsjechische regeringsraad voor ngo's zonder winstoogmerk, de federale [strategie](#) voor burgerparticipatie van Duitsland en de Duitse stichting voor burgerparticipatie en vrijwilligerswerk, de [strategie](#) voor het maatschappelijk middenveld 2022-2025 van Denemarken, de Finse [strategie](#) voor het maatschappelijk middenveld en de Finse [adviesraad](#) voor beleid inzake het maatschappelijk middenveld, en het Portugese platform van maatschappelijke organisaties/huis van de burger.

²⁹Zie bijvoorbeeld de door de Duitse federale overheid gefinancierde projecten REspect! en Hate Aid, coöperatieve allianties en de federale infrastructuur [Toneshift — netwerk tegen onlinehaat en -desinformatie](#).

Het is belangrijk dat EU- en nationale beleidsmaatregelen en wetgeving een stimulerende omgeving voor maatschappelijke organisaties bevorderen en om acties op het gebied van monitoring en bescherming van maatschappelijke organisaties te versterken. Effectbeoordelingen en uitvoeringsdialogen zijn bijvoorbeeld belangrijke gestructureerde processen die helpen bij het identificeren en evalueren van de effecten en gevolgen van geplande beleidsmaatregelen en wetgeving. De Commissie zal de **effecten van haar initiatieven op het maatschappelijk middenveld blijven beoordelen in effectbeoordelingen en evaluaties binnen het kader voor betere regelgeving.**

Ter ondersteuning van de lidstaten bij de verdere uitvoering van Aanbeveling (EU) 2023/2836 zal de **Commissie uitwisselingen met de lidstaten organiseren om de ondersteuning en bescherming van maatschappelijke organisaties verder te versterken**, evenals uitwisselingen tussen relevante overheidsinstanties en belanghebbenden, en zal zij steun verlenen voor opleidingen op nationaal niveau voor rechtsbeoefenaren op het gebied van strategische rechtszaken tegen publieke participatie en procederen op grond van het Handvest. In het kader van de **uitbreiding** zal de Commissie haar **systemen voor vroegtijdige waarschuwing versterken**, zodat krachtigere reacties op opkomende dreigingen mogelijk zullen worden.

De Commissie zal:

- De oprichting van een onlinekennishub voor de civiele ruimte ondersteunen, waarin bestaande initiatieven, verslagen en rapporten en beschermingsmiddelen voor het monitoren van civiele ruimte op nationaal, EU- en internationaal niveau zullen worden gedocumenteerd, in samenwerking met het FRA.
- Mogelijkheden onderzoeken om de beschikbare beschermingsmaatregelen voor maatschappelijke organisaties en mensenrechtenverdedigers die risico lopen in de EU, te versterken en te coördineren.
- Steun verlenen voor opleidingen voor rechtsbeoefenaars op het gebied van strategische rechtszaken tegen publieke participatie, in het bijzonder gericht op maatschappelijke organisaties, en procederen op grond van het Handvest, met name met betrekking tot de vrijheid van vereniging, de vrijheid van meningsuiting en de vrijheid van vergadering.
- In samenwerking met relevante actoren, waaronder het EESC en het FRA, nationale capaciteitsopbouw ondersteunen en uitwisselingen met lidstaten organiseren in verband met Aanbeveling (EU) 2023/2836 van de Commissie over participatie van het maatschappelijk middenveld.
- De systemen voor vroegtijdige waarschuwing van de EU versterken om opkomende signalen van een krimpende civiele ruimte in de uitbreidingslanden te detecteren.

De lidstaten worden verzocht om:

- Speciale nationale strategieën of actieplannen te ontwikkelen of te actualiseren om maatschappelijke organisaties beter te ondersteunen, te beschermen en te versterken en een veilige en faciliterende civiele ruimte te bevorderen, overeenkomstig Aanbeveling (EU) 2023/2836 van de Commissie.

Het Bureau van de Europese Unie voor de grondrechten (FRA) wordt verzocht om:

- De civiele ruimte te blijven monitoren en erover te rapporteren, en om een netwerk op te zetten van vertegenwoordigers van nationale en EU-instellingen en -organen, maatschappelijke organisaties en internationale organisaties die zich bezighouden met monitoring en bescherming van civiele ruimte, zodat zij gegevens, ervaringen en beste praktijken kunnen uitwisselen.

4. ADEQUATE, DUURZAME EN TRANSPARANTE FINANCIERING VOOR HET MAATSCHAPPELIJK MIDDENVELD

Als onderdeel van een in algehele zin stimulerende omgeving hebben maatschappelijke organisaties **adequate en duurzame ondersteuning** nodig om hun essentiële werk te kunnen uitvoeren, effectief in contact te komen met besluitvormers en betekenisvolle bijdragen aan onze samenlevingen te kunnen blijven leveren. In dit verband is **voorspelbare en voldoende langetermijnfinanciering** essentieel om de stabiliteit te bieden die maatschappelijke organisaties nodig hebben om zelfstandig en doeltreffend te kunnen opereren.

Voor de financiering van hun activiteiten zijn maatschappelijke organisaties afhankelijk van **publieke en private partijen**. In de EU ondersteunen de Commissie en de lidstaten maatschappelijke organisaties op verschillende manieren, onder andere via exploitatiesubsidies en projectgebaseerde financiering. Daarnaast kunnen maatschappelijke organisaties individuele donaties en subsidies van particuliere stichtingen, filantropische organisaties en/of bedrijven ontvangen. Aanvullende financiering kan afkomstig zijn van toewijzingsregelingen, die in enkele lidstaten³⁰ worden toegepast en belastingbetalers de mogelijkheid bieden om rechtstreeks via hun inkomstenbelastingaangifte een vast percentage of bedrag van hun inkomstenbelasting toe te wijzen aan een daarvoor in aanmerking komende entiteit.

Financiering is essentieel voor het volledige spectrum van activiteiten van maatschappelijke organisaties. Bovendien is de betrokkenheid van het maatschappelijk middenveld bij de ontwikkeling, uitvoering, monitoring en handhaving van EU-wetgeving en -beleid ook een specifiek financieringsdoel van verschillende EU-programma's. Diverse EU-programma's ondersteunen activiteiten die worden uitgevoerd door maatschappelijke organisaties op verschillende beleidsgebieden³¹. Dat zijn Horizon Europa, inclusief de faciliteit voor het Nieuw Europees Bauhaus, het Europees Sociaal Fonds Plus (ESF+), het CERV-programma, Erasmus+, het programma voor de interne markt, het Fonds voor asiel, migratie en integratie (AMIF), het programma "Justitie", Leader (samenwerking voor plattelandsontwikkeling), het fraudebestrijdingsprogramma van de Unie en het programma voor het milieu en klimaatactie (LIFE). In de uitbreidingsregio ondersteunt de EU maatschappelijke organisaties onder andere via het

³⁰Italië, Litouwen, Hongarije, Portugal, Roemenië, Slovenië en Slowakije passen dergelijke systemen toe.

³¹Deze programma's kunnen worden uitgevoerd onder direct, indirect of gedeeld beheer. Ongeveer 80 % van de EU-financieringsbronnen voor ngo's wordt beheerd door de EU-lidstaten zelf. Elke lidstaat verstrekt [gedetailleerde informatie over financierings- en aanvraagprocedures](#) op de websites van de beheersautoriteiten. De toekenning van EU-middelen onder direct beheer volgt op openbare oproepen. Op basis van de regels van het [Financieel Reglement van de EU \(Verordening \(EU, Euratom\) 2024/2509\)](#), waaronder de kernbeginselen van transparantie en gelijke behandeling, worden alle geldige financieringsaanvragen beoordeeld aan de hand van de in de oproepen gespecificeerde criteria voor geschiktheid, uitsluiting, selectie en toekenning. Voor een overzicht, zie de [webpagina over financieringsmogelijkheden voor ngo's](#).

instrument voor pretoetredingshulp (IPA III). Aanvullend op EU-financiering zijn de subsidies van de Europese Economische Ruimte (EER) en Noorwegen, die maatschappelijke organisaties in Europa ondersteunen via het [Active Citizens Fund](#).

Partnerschap en transparantie zijn kernbeginselen van de EU-financiering. Het **partnerschapsbeginsel van de EU** vereist nauwe samenwerking tussen overheidsinstanties en een breed scala aan partners, waaronder sociale partners en maatschappelijke organisaties, gedurende de hele levenscyclus van door de EU gefinancierde programma's. Dit beginsel zorgt ervoor dat diverse belanghebbenden worden betrokken bij het ontwerp, de uitvoering, de monitoring en de evaluatie van EU-financiering om de doeltreffendheid en efficiëntie ervan en het afleggen van verantwoording erover te verbeteren³².

In overeenstemming met bestaande wettelijke vereisten blijft **transparantie** het leidende beginsel bij het beheer van de EU-begroting. Om de **transparantie** van en de **verantwoording** over de besteding van EU-financiering voor elk type begunstigde (ondernemingen, maatschappelijke organisaties, individuele personen) en de **eerbiediging van EU-waarden** te verzekeren, zijn specifieke waarborgen en procedures ingevoerd, waaronder de publicatie van informatie over ontvangers van EU-financiering onder direct en indirect beheer³³.

De toepasselijke regels, met name het [Financieel Reglement](#) van de EU, en de contractuele kaders voor subsidies bieden krachtige waarborgen om ervoor te zorgen dat **entiteiten en projecten waarvan de doelstellingen onverenigbaar zijn met EU-waarden, geen steun ontvangen**. Om die waarborgen en vereisten verder te versterken, zal de Commissie, om de naleving van EU-waarden te verbeteren, overwegen om risicoindicatoren toe te voegen in het risicobeoordelingsinstrument [Arachne](#), indien technisch en juridisch mogelijk, en onderzoeken of het haalbaar is om de frequentie van updates van openbaar beschikbare gegevens in haar systeem voor financiële transparantie te verhogen³⁴. Daarnaast heeft de Commissie een nota gepubliceerd met [richtsnoeren](#) voor de financiering van activiteiten in verband met de ontwikkeling, uitvoering, monitoring en handhaving van beleid en wetgeving, waarin wordt uiteengezet welke soorten activiteiten in dat kader niet zouden moeten worden gefinancierd.

Verdere inspanningen zijn nodig om de **toegankelijkheid van overheidsfinanciering in de hele EU** te waarborgen. Maatschappelijke organisaties melden dat overheidsfinanciering doorgaans voornamelijk wordt gericht op staatsinstellingen, waarbij de toegang voor maatschappelijke organisaties, en met name basis- en kleinere organisaties, beperkt en inconsistent is³⁵. Daarnaast hebben maatschappelijke organisaties die opkomen voor ondervertegenwoordigde, gemarginaliseerde en kwetsbare groepen, veelal moeite om toegang tot langetermijnfinanciering te krijgen.

De Commissie heeft al verschillende stappen ondernomen om toepasselijke procedures te **vereenvoudigen, administratieve lasten te verminderen** en die procedures **af te**

³²Het beginsel is versterkt door de invoering van de mogelijkheid om een passend percentage van de beschikbare middelen toe te wijzen voor administratieve capaciteitsopbouw van sociale partners en maatschappelijke organisaties, en door de rol van de [Europese gedragscode inzake partnerschap](#) in alle fasen van de programmering en de uitvoering te benadrukken.

³³Deze informatie is openbaar beschikbaar op de website van het [systeem voor financiële transparantie \(FTS\)](#) van de Commissie. Bij de recente herziening van het Financiële Reglement zijn ambitieuzere transparantiebepalingen ingevoerd, die van kracht worden met ingang van de MFK-periode na 2027.

³⁴Zie de antwoorden van de Commissie op [Speciaal verslag 11/2025 van de Europese Rekenkamer](#).

³⁵[Samenvattend feitenverslag](#).

stemmen op de praktische behoeften van maatschappelijke organisaties (bv. door gebruik te maken van eenmalige betalingen en meerjarenwerkprogramma's). Door het toegenomen gebruik van financiële steun aan derden, waarbij EU-middelen door grotere maatschappelijke organisaties worden uitgekeerd aan kleinere organisaties, kan EU-financiering kleine en basisorganisaties die anders geen toegang tot EU-financiering zouden hebben gehad, beter bereiken, wat op zijn beurt bijdraagt aan de ondersteuning van een diverse waaier aan maatschappelijke organisaties. Zo is dit behulpzaam geweest bij het ondersteunen van maatschappelijke organisaties die zich bezighouden met de bescherming en bevordering van EU-waarden in het kader van EU-programma's zoals [ontwikkelingssamenwerking en bewustmaking \(DEAR\)](#) en "Burgers, gelijkheid, rechten en waarden" (CERV)³⁶.

Met een totale begroting van **meer dan 1,5 miljard EUR voor de periode 2021-2027** neemt het **CERV-programma** een unieke plaats in binnen het financieringslandschap voor maatschappelijke organisaties, aangezien het vaak de enige bron van financiering is voor maatschappelijke organisaties die de grondrechten en de fundamentele waarden bevorderen in de EU. Sinds 2021 heeft het programma meer dan zesduizend maatschappelijke organisaties ondersteund in alle lidstaten en in aanmerking komende niet-EU-landen. In de eerste vier jaar van de uitvoering van het programma waren maatschappelijke organisaties de belangrijkste begunstigden van CERV en ontvingen zij 77 % van de toegekende middelen. De Commissie zal financiële steun blijven bieden aan maatschappelijke organisaties en mensenrechtenverdedigers die risico lopen, onder andere door te onderzoeken of het gebruik van **financiële steun aan derden verder kan worden uitgebreid** binnen toepasselijke EU-financieringsprogramma's.

Het voorstel van de Commissie voor het **meerjarig financieel kader (MFK) voor de periode 2028-2034**³⁷, dat is aangenomen op 16 juli 2025, maakt duidelijk dat financiële steun aan maatschappelijke organisaties de komende jaren een prioriteit zal blijven op diverse beleidsgebieden. Het nieuwe **AgoraEU-programma** zal voortbouwen op het succes van de huidige programma's Creatief Europa en CERV, met een **verhoogde totale indicatieve begroting van bijna 9 miljard EUR**. Door de steun voor cultuur, media en het maatschappelijk middenveld te consolideren, zal AgoraEU de bescherming en bevordering van grondrechten versterken, democratische participatie en weerbaarheid stimuleren, culturele diversiteit en artistieke vrijheid ondersteunen en een vrij en divers informatielandschap bevorderen.

In het voorgestelde [programma Erasmus+](#) zal ook het [Europees Solidariteitskorps](#) worden geïntegreerd, met een indicatieve begroting van **40,8 miljard EUR**, en naast het ondersteunen van de verwerving van vaardigheden zal het programma weerbaarheid, deelname aan het democratische leven en burgerparticipatie bevorderen via formele, niet-formele en informele leerpaden. Het [programma Horizon Europa](#) zal steun blijven verlenen voor onderzoek dat is gericht op het versterken van de democratie, onder meer door het bevorderen van burgerparticipatie.

Als onderdeel van het MFK-voorstel zullen de voorgestelde **plannen voor nationale en regionale partnerschappen** ook hervormingen en investeringen in de capaciteit van maatschappelijke organisaties en sociale partners bevatten om EU-waarden,

³⁶[Verslag over de tussentijdse evaluatie van het CERV-programma](#) en [jaarverslag over de toepassing van het EU-Handvest van de grondrechten 2024](#).

³⁷Zie [hier](#) voor meer informatie over het voorstel van de Commissie voor het MKF voor de periode 2028-2034.

burgerschapseducatie en jeugdparticipatie te bevorderen. In het MFK-voorstel wordt ook het beginsel van partnerschap met maatschappelijke organisaties erkend en bevestigd, voortbouwend **op een aanpak van meerlagig bestuur**. De eveneens in het kader van het MFK voorgestelde **EU-faciliteit** stelt, naast andere acties, financiële middelen beschikbaar voor milieu- en klimaatacties, waaronder voor ondersteuning en versterking van maatschappelijke organisaties. Meer in het algemeen zullen in het MFK 2028-2034, wanneer dat eenmaal is vastgesteld, procedures verder worden geharmoniseerd en vereenvoudigd, waardoor administratieve lasten voor maatschappelijke organisaties zullen worden verminderd. De Commissie nodigt het Europees Parlement en de Raad daarom uit om in de komende onderhandelingen over het MFK 2028-2034 de essentiële rol van financiering voor maatschappelijke organisaties te beschouwen.

4.1. Mobiliseren van actoren en bundelen van middelen

EU-financiering is van essentieel belang voor het versterken van maatschappelijke organisaties, maar het is duidelijk dat de financieringsbehoeften van maatschappelijke organisaties in de EU en de kandidaat-lidstaten alleen kunnen worden vervuld door financiering uit verschillende bronnen. Naast publieke donoren op nationaal, EU- en internationaal niveau is er ook een toenemende rol weggelegd voor **donoren uit de private sector** (waaronder bedrijven) en **filantropische organisaties** (individuele stichtingen, gebundelde fondsen en netwerken). Donateurs moeten zelf ook kunnen opereren in een ondersteunende wettelijke en regelgevingsomgeving die filantropische vrijheden beschermt en (grensoverschrijdende) donaties vergemakkelijkt. Een dergelijke omgeving omvat een wettelijk kader dat stichtingen en verenigingen erkent (ook over grenzen heen) en moet de zekerheid bieden dat maatschappelijke organisaties en donateurs kunnen profiteren van belastingvoordelen voor donaties voor zover lidstaten bereid zijn die te bieden³⁸.

Maatschappelijke organisaties rapporteren dat het vaak moeilijk is om informatie over de verschillende soorten beschikbare financiering te vinden, of over de entiteiten die financiering aanbieden. Er is behoefte aan meer informatie-uitwisseling, dialoog en samenwerking tussen zowel donoren als tussen donoren en maatschappelijke organisaties, zodat er meer strategische besluiten kunnen worden genomen over manieren om ondersteuning te bieden en duplicatie kan worden voorkomen. De **Commissie zal daarom de dialoog tussen donoren en tussen donoren en maatschappelijke organisaties faciliteren**, onder meer via het platform voor het maatschappelijk middenveld, om ervaringen uit te wisselen, financieringstekorten te identificeren en de complementariteit van financieringsbronnen beter te waarborgen.

Maatschappelijke organisaties hebben veelal andere vormen van ondersteuning nodig, zoals **steun in natura**, die kan worden geboden door zowel professionals als vrijwilligers. In het bijzonder vereist het navigeren door de huidige administratieve, technologische en wettelijke en regelgevingsomgeving waarin maatschappelijke organisaties werkzaam zijn, steeds vaker dat zij niet alleen moeten beschikken over de benodigde financiële middelen, maar ook over specifieke vaardigheden en expertise. Juridische ondersteuning door **pro-**

³⁸Het non-discriminatiebeginsel brengt met zich mee dat lidstaten belastingvoordelen niet mogen beperken tot binnenlandse charitatieve organisaties of tot donaties/legaten aan binnenlandse entiteiten terwijl vergelijkbare buitenlandse charitatieve organisaties of donaties/legaten aan vergelijkbare buitenlandse charitatieve organisaties worden uitgesloten van die voordelen. Zie Aanbeveling C(2023) 1344 van de Raad over de ontwikkeling van voorwaarden voor een kader voor de sociale economie en de daarmee samenhangende werkdocumenten van de diensten van de Commissie.

bonoadvocaten kan hierin een sleutelrol spelen³⁹. Zij kunnen bijstand verlenen bij juridische en nalevingskwesties (bv. in verband met arbeidsrechtelijke en fiscale verplichtingen), waardoor maatschappelijke organisaties zelf meer ruimte krijgen om hun kernactiviteiten uit te oefenen, en kunnen die kernactiviteiten ondersteunen (bv. via belangenbehartiging, onderzoek, capaciteitsopbouw en opleiding, en strategisch procederen).

Pro-bonoadvocaten kunnen maatschappelijke organisaties ook ondersteunen bij hun verdediging tegen dreigingen en aanvallen, zoals lastercampagnes en strategische rechtszaken tegen publieke participatie, onder meer door hen in de rechtbank te vertegenwoordigen en juridisch advies te verstrekken. De Commissie zal zich daarom inspannen om **gemeenschappen van pro-bonoadvocaten in contact te brengen met maatschappelijke organisaties** in verschillende sectoren om op die manier ondersteuning in administratieve, mobiliteits-, juridische en financiële zaken te faciliteren.

De Commissie zal:

- De dialoog tussen donoren en tussen donoren en maatschappelijke organisaties faciliteren, onder meer via het platform voor het maatschappelijk middenveld, om ervaringen uit te wisselen, financieringstekorten te identificeren en de complementariteit van financieringsbronnen beter te waarborgen.
- Zich inspannen om gemeenschappen van pro-bonoadvocaten in contact te brengen met maatschappelijke organisaties in verschillende sectoren om op die manier ondersteuning in administratieve, mobiliteits-, juridische en financiële zaken te faciliteren.
- De mogelijkheid onderzoeken om het gebruik van financiële steun voor derden binnen relevante EU-financieringsprogramma's verder uit te breiden waar dat passend is.

De lidstaten worden verzocht om:

- Een ondersteunend wettelijk en regelgevingsklimaat voor maatschappelijke organisaties en donoren — met inbegrip van filantropie — te creëren en te onderhouden, onder meer door het non-discriminatiebeginsel in acht te nemen en uitvoering te geven aan de bredere aanbeveling van de Raad over de ontwikkeling van voorwaarden voor een kader voor de sociale economie.
- De EU-middelen voor maatschappelijke organisaties aan te vullen via binnenlandse steunmechanismen, overeenkomstig Aanbeveling (EU) 2023/2836 van de Commissie.

5. HET MAATSCHAPPELIJK MIDDENVELD IN HET EXTERNE OPTREDEN VAN DE EU

De gecommitteerdheid van de EU aan samenwerking met en bescherming en ondersteuning van het maatschappelijk middenveld komt ook tot uiting in haar externe optreden. De EU werkt nauw samen met het maatschappelijk middenveld om **de verwezenlijking van de mensenrechten voor iedereen te bevorderen** — op basis van universele normen en geleid door het internationale mensenrechtenrecht. Maatschappelijke organisaties leveren belangrijke bijdragen aan het versterken van de democratie en weerbare samenlevingen wereldwijd. Zo fungeren zij vaak als uitvoerende partners in door de EU gefinancierde projecten op het gebied van

³⁹Zie bijvoorbeeld de diensten die worden verleend door [PILnet](#).

ontwikkelingssamenwerking, humanitaire hulp en capaciteitsopbouw en monitoren zij de naleving van handels- en associatieovereenkomsten om ervoor te zorgen dat bepalingen inzake mensenrechten en duurzame ontwikkeling worden nageleefd.

5.1. Internationale samenwerking met maatschappelijke organisaties

Maatschappelijke organisaties worden regelmatig uitgenodigd om hun deskundigheid op het gebied van extern beleid van de EU te delen en bij te dragen aan mensenrechtendialogen die de EU op regelmatige basis voert met partnerlanden en regio's. Op landenniveau spelen EU-delegaties een cruciale rol in de samenwerking met maatschappelijke organisaties en mensenrechtenverdedigers en kunnen zij de situatie van de democratie, de mensenrechten en de civiele ruimte lokaal monitoren.

Op het [EU-ngo-mensenrechtenforum](#) kunnen maatschappelijke organisaties en mensenrechtenverdedigers al decennialang rechtstreeks met tegenhangers in de EU op regelmatige basis discussiëren over internationale partnerschappen, mensenrechtenkwesies en uitdagingen voor de civiele ruimte wereldwijd. Het [Beleidsforum voor ontwikkelingsvraagstukken](#) en de twee faciliteiten voor het maatschappelijk middenveld voor het zuidelijke en het oostelijke nabuurschap bieden ook een mogelijkheid tot samenwerking met maatschappelijke organisaties met betrekking tot EU-beleid. De Commissie is voornemens haar steun aan het maatschappelijk middenveld wereldwijd te versterken, onder andere door de deelname van het maatschappelijk middenveld aan multilaterale fora te bevorderen.

De EU werkt samen met maatschappelijke organisaties bij de uitvoering van de [Global Gateway](#)-strategie en heeft daartoe het [Global Gateway-adviesplatform voor maatschappelijke organisaties en lokale autoriteiten](#) opgezet. Maatschappelijke organisaties spelen ook een belangrijke rol bij het monitoren en uitvoeren van handelsakkoorden, met name via interne adviesgroepen. De EU heeft, samen met lidstaten en het maatschappelijk middenveld, **routekaarten voor samenwerking met de maatschappelijke organisaties** per partnerland ontwikkeld, met als doel om een duurzame en gestructureerde dialoog tussen deze actoren tot stand te brengen. In dat verband zal de Commissie [lokaal geleide responsen van en billijke partnerschappen met maatschappelijke organisaties](#) in humanitaire settings blijven ondersteunen en bevorderen. Dit zal de Commissie doen door de capaciteit van maatschappelijke organisaties te ondersteunen en te versterken, de humanitaire financiering aan lokale maatschappelijke organisaties te verhogen en geleidelijk meer bevoegdheden te delegeren aan lokale hulpverleners, waaronder maatschappelijke organisaties.

In al deze mechanismen vindt de samenwerking met maatschappelijke organisaties en mensenrechtenverdedigers plaats in een beveiligingsgevoelige omgeving waarin rekening wordt gehouden met de specifieke omstandigheden van gesprekspartners om ervoor te zorgen dat de samenwerking zelf de organisaties niet aan extra risico's blootstelt.

5.2. Bescherming en ondersteuning van maatschappelijke organisaties wereldwijd

De EU zet zich al lang in voor de bescherming en ondersteuning van het maatschappelijk middenveld en de civiele ruimte, zowel wereldwijd als op landenniveau. Dit komt bijvoorbeeld tot uiting in de [mededeling van de Commissie over het maatschappelijke engagement van Europa in de externe betrekkingen](#), het [EU-actieplan inzake](#)

[mensenrechten en democratie 2020-2027](#)⁴⁰, de [EU-mensenrechtenrichtsnoeren](#), de [EU-richtsnoeren inzake mensenrechtenverdedigers](#) en de [conclusie van de Raad van 2019 over democratie](#), evenals in de toepassing van de mensenrechtenbenadering in internationale partnerschappen⁴¹. Het ondersteunen van maatschappelijke organisaties en mensenrechtenverdedigers en het vergroten van de deelname van met name vrouwen en jongeren aan het publieke en politieke leven zijn kernprioriteiten van het buitenlands beleid van de EU.

Om deze doelstellingen verder te bevorderen, werkt de EU samen met internationale organisaties en fora die normen voor de civiele ruimte ontwikkelen. Dat zijn bijvoorbeeld de Raad van Europa, de Verenigde Naties, de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) en het Bureau voor Democratische Instellingen en Mensenrechten van de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE/ODIHR).

De [jaarverslagen van de EU over mensenrechten en democratie](#) vormen belangrijke instrumenten voor het monitoren van de situatie van maatschappelijke organisaties en mensenrechtenverdedigers wereldwijd. Andere mechanismen, zoals de verkiezingswaarnemingsmissies, stellen de EU in staat om de verkiezingsomgeving te beoordelen, inclusief de omstandigheden voor binnenlandse waarneming door het maatschappelijk middenveld, en gedurende deze missies werkt de EU op brede gebieden samen met het maatschappelijk middenveld.

Het ondersteunen van de capaciteit van maatschappelijke organisaties, met name van basisorganisaties, om op betekenisvolle deel te nemen aan beleidsprocessen, en van de weerbaarheid ervan, is een prioriteit in het **oostelijke nabuurschap**, vooral in de context van een krimpende civiele ruimte⁴². In het [pact voor het Middellandse Zeegebied](#) wordt het belang van een sterk maatschappelijk middenveld in het zuidelijke nabuurschap onderstreept, met als doel om de positie van het maatschappelijk middenveld, jongeren en lokale gemeenschappen te versterken, hun capaciteiten te versterken en hun deelname aan lokale of regionale dialogen te bevorderen.

De EU heeft haar inspanningen opgevoerd om de civiele ruimte en mensenrechtenverdedigers te beschermen, ook in gevallen waarin zij doelwit van transnationale repressie zijn, zowel offline als online. Zo heeft de EU het systeem voor een stimulerende omgeving voor het maatschappelijk middenveld (EU SEE)⁴³ gelanceerd, dat maatschappelijke organisaties in meer dan tachtig landen ondersteunt bij het monitoren van hun civiele ruimte, het afgeven van vroegtijdige waarschuwingen over restricties en het ontwerpen van responsen.

De Commissie heeft ook richtsnoeren uitgebracht via haar [Visumcodehandleiding](#), waaronder voor het verstrekken van visa aan mensenrechtenverdedigers, en verzorgt

⁴⁰De uitbreiding van het actieplan inzake mensenrechten en democratie ging vergezeld met [conclusies van de Raad](#) waarin de EU-steun aan het maatschappelijk middenveld en mensenrechtenverdedigers als een belangrijke prioriteit van het buitenlands beleid van de EU opnieuw werd bevestigd.

⁴¹Werkdocument van de diensten van de Commissie “[Applying the Human Rights Based Approach to international partnerships](#)”.

⁴²Dit omvat ook steun aan maatschappelijke organisaties, met name basisorganisaties, in enkele landen binnen de regio van het Oostelijk Partnerschap.

⁴³EU SEE is een partnerschapsprogramma dat wereldwijd een bloeiend maatschappelijk middenveld ondersteunt door tegenwicht te bieden aan pogingen om de civiele ruimte in te perken.

opleidingen op dit gebied⁴⁴. Samen met de lidstaten zal de Commissie de handleiding en de uitvoering ervan blijven promoten, met name met betrekking tot de richtsnoeren inzake de specifieke behoeften van mensenrechtenverdedigers.

5.3. Financiering verstrekken, partnerschappen opbouwen

Sinds 2013 ondersteunt de EU het [Europees Fonds voor Democratie](#) (EFD)⁴⁵, dat cruciale ondersteuning en bescherming biedt aan maatschappelijke organisaties en mensenrechtenverdedigers in crisis- en repressieve omgevingen. Een specifiek door de EU gefinancierd beschermingsmechanisme is het **EU-mechanisme ter verdediging van de mensenrechten**, dat is opgezet om mensenrechtenverdedigers in derde landen te ondersteunen⁴⁶ en diverse vormen van hulp te bieden (zoals fysieke en digitale bescherming, juridische en medische bijstand, monitoring van rechtszaken en gevangenisregimes, capaciteitsopbouw, belangenbehartiging en het aanbieden van tijdelijke huisvesting).

Financiering aan maatschappelijke organisaties wordt verstrekt via het instrument voor nabuurschapsbeleid, ontwikkeling en internationale samenwerking, bijvoorbeeld in de vorm van subsidies uit hoofde van de thematische programma's voor mensenrechten, democratie en het maatschappelijk middenveld.

In het **MFK-voorstel van de Commissie voor de periode 2028-2034** blijft samenwerking met en ondersteuning van maatschappelijke organisaties in partnerlanden een prioriteit onder het voorgestelde [instrument voor nabuurschapsbeleid, ontwikkeling en internationale samenwerking — Europa in de wereld](#). Dit omvat de voortdurende inzet voor de wereldwijde handhaving van mensenrechten en democratie.

5.4. Vooruitkijkend: weerbaarheid ontwikkelen

De EU zal de civiele ruimte en een stimulerende omgeving voor het maatschappelijk middenveld wereldwijd blijven bevorderen en de mensenrechten, de democratie en de civiele ruimte blijven monitoren met behulp van bestaande mechanismen. Daarnaast zal de Commissie ook ondersteuning en bescherming blijven bieden aan maatschappelijke organisaties en mensenrechtenverdedigers die risico lopen, onder andere tegen transnationale repressie, via initiatieven zoals ProtectDefenders.eu en het Europees Fonds voor Democratie.

De EU is bezig haar betrokkenheid op mondiaal en regionaal niveau bij het maatschappelijk middenveld op te schalen rond belangrijke processen zoals **regionale toppen**. De EU zal een regelmatige dialoog blijven voeren met maatschappelijke organisaties, als belangrijke partners in haar werk op het gebied van mensenrechten, democratie en buitenlands beleid, en zal hen en mensenrechtenverdedigers raadplegen bij het opstellen van het volgende **EU-actieplan inzake mensenrechten en democratie**. Daarnaast zal het **gezamenlijke gestructureerde dialogen op hoog niveau** van het maatschappelijk middenveld organiseren in partnerregio's, bijvoorbeeld in het kader van de top van de Europese Unie en de Afrikaanse Unie.

⁴⁴De opleidingen worden met name gegeven in het kader van een project dat mede wordt gefinancierd door de Europese Commissie via het [instrument voor financiële steun voor grensbeheer en visumbeleid](#) en zijn ontwikkeld door het Zweedse migratieagentschap.

⁴⁵Het EFD is een onafhankelijke, subsidieverlenende organisatie die in 2013 door de EU en haar lidstaten is opgericht als een autonoom internationaal trustfonds om democratie te bevorderen in het Europese nabuurschap, de Westelijke Balkan, Turkije en elders.

⁴⁶Het mechanisme heeft sinds 2015 steun verleend aan meer dan [85 000 mensenrechtenverdedigers](#).

In het kader van het **pact voor het Middellandse Zeegebied** zullen verschillende initiatieven belangrijke actoren in staat stellen om hun gemeenschappen concreet te ondersteunen, met name door een parlementaire jongerenvergadering voor het Middellandse Zeegebied op te richten, de ontwikkeling van een mediterrane burgerdienst te ondersteunen, door vrouwen geleide organisaties te versterken als cruciale influencers binnen hun gemeenschappen, en samenwerkingsmechanismen op lokaal niveau te versterken om sociale inclusie te bevorderen, ook van personen in kwetsbare situaties.

De Commissie zal:

- De betrokkenheid bij het maatschappelijk middenveld op alle beleidsgebieden van het externe optreden van de EU versterken, ook via EU-delegaties.
- Maatschappelijke organisaties in de context van de voorbereidingen van het volgende EU-actieplan inzake mensenrechten en democratie raadplegen over een stimulerende omgeving voor het maatschappelijk middenveld.
- Haar steun aan het maatschappelijk middenveld wereldwijd versterken, onder andere door de deelname van het maatschappelijk middenveld aan multilaterale fora te bevorderen.
- Een gezamenlijke gestructureerde dialoog op hoog niveau van het maatschappelijk middenveld organiseren tijdens de top van de Europese Unie en de Afrikaanse Unie en deze gezamenlijke dialogen met regionale partners blijven bevorderen.
- Haar betrokkenheid bij het initiatief “Team Europe Democracy” intensiveren om opkomende en veranderende bedreigingen voor de civiele ruimte te bespreken.
- Nieuwe raampartnerschapsovereenkomsten sluiten om capaciteit op te bouwen en maatschappelijke organisaties met elkaar te verbinden via gerichte initiatieven in hun respectieve partnerregio’s.

De lidstaten worden verzocht om:

- samen te werken met EU-delegaties ter plaatse om een doeltreffende uitvoering van het EU-actieplan inzake mensenrechten en democratie en van de EU-mensenrechtenrichtsnoeren te waarborgen en om de uitrol van de nieuwe generatie (2025-2027) routekaarten per land voor samenwerking met de maatschappelijke organisaties te ondersteunen.
- het bewustzijn te vergroten en capaciteitsopbouw te bieden, onder andere via nieuwe opleidingen, met betrekking tot de richtsnoeren in de Visumcodehandleiding inzake visumfacilitering voor mensenrechtenverdedigers die bescherming zoeken op het grondgebied van de EU.

6. CONCLUSIE

Het maatschappelijk middenveld is een hoeksteen van de democratie in de hele EU en daarbuiten. Het maatschappelijk middenveld draagt bij aan beleidsvorming, werkt samen met nationale overheden en EU-instellingen bij de uitvoering van beleid en levert een breed scala aan ondersteunende diensten in alle sectoren van de samenleving. De actieve deelname van het maatschappelijk middenveld aan een faciliterende civiele ruimte, vrij van bedreigingen en aanvallen, helpt de waarden waarop de EU is opgebouwd, te bevorderen en te beschermen.

De EU-strategie voor het maatschappelijk middenveld legt de basis voor een intensievere betrokkenheid, ondersteuning en bescherming en een sterker maatschappelijk middenveld. De strategie bevat een samenhangende en elkaar onderlinge versterkende reeks maatregelen om de bescherming en ondersteuning van het maatschappelijk middenveld op doeltreffende wijze te verbeteren en om een doeltreffende en betekenisvolle betrokkenheid van maatschappelijke organisaties bij besluitvormingsprocessen op zowel EU- als nationaal niveau mogelijk te maken, waaronder ook in het externe optreden van de EU.

De uitvoering van deze strategie vereist inspanningen op alle niveaus. De EU-instellingen, -organen en -agentschappen, de lidstaten en de uitbreidingslanden moeten allemaal hun bijdrage leveren. In de strategie wordt erkend dat de civiele ruimte in de lidstaten en de uitbreidingslanden een continuüm en een gedeelde democratische ruimte vormt en dat een sterk maatschappelijk middenveld in een faciliterende civiele ruimte essentieel is voor de vooruitgang richting toetreding. Op mondiaal niveau zal de EU blijven samenwerken met haar partnerlanden en met internationale organisaties om een stimulerende omgeving voor het maatschappelijk middenveld te creëren en om sterkere betrokkenheid, bescherming en ondersteuning van maatschappelijke organisaties wereldwijd te bevorderen.

De Commissie zal regelmatig in contact treden met de lidstaten, het maatschappelijk middenveld, het Europees Economisch en Sociaal Comité, het Bureau van de Europese Unie voor de grondrechten, internationale organisaties en andere relevante actoren om de uitvoering van de voorgestelde acties te ondersteunen en de voortgang te inventariseren.

De Commissie verzoekt het Europees Parlement en de Raad, evenals het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van Regio's, om de uitvoering van deze strategie te ondersteunen. In het volgende MFK moet de steun voor maatschappelijke organisaties krachtig blijven, met inspanningen om financieringsprocessen te vereenvoudigen, administratieve lasten te verminderen en de toegang te verbeteren door middel van gebruiksvriendelijke digitale instrumenten.